

Tutkimuskirjoittamisen (kieli)politiikkaa

Leena-Maija Rossi

Kukapa meistä ei nauttisi siitä, että Academia.edu-tai ResearchGate-seurantapalvelut viestittelevät sähköpostiimme uusista lukijoista eri puolilta maapalloa. Itse pystyn hädin tuskin pidättäytymään Academia.edu Premiumin hankkimisesta: kuinka muuten saisin tietää, mitä ne 765-tai-jotain julkaisua ovat, joissa nimeni kyseisen palvelun mukaan mainitaan? Mutta pidättäydyn, paitsi siksi, etten halua maksaa jälleen yhden näennäsilmaispalvelun lisäviritämisestä, myös siksi, etteivät ne määrät tutkimusjulkaisemisessa merkitse, vaan sisällöt – eikö vain? Itselleni on intersektionaalisten erojen tutkijana kuitenkin sisällöllisesti ja poliittisesti tärkeää, että samaisista palveluista selviää myös se, että tutkimustani luetaan paikoissa, joissa esimerkiksi sukupuolen ja seksuaalisuuden kysymykset ovat kiperiä ihmisoikeuskysymyksiä.

Tämä on tutkimuskirjoittamisen kansainvälistä politiikkaa. Voin osallistua tutkimusaiheisiini liittyen kamppailuun merkityksistä, joita – esimerkiksi – sukupuolen, seksuaalisuuden, värin, etnisyyden, luokan, ruumiin muodon, iän, lisääntymisen ja lisääntymättömyyden yhteenkietoutumille annetaan eri puolilla maailmaa. Voin tehdä tämän, jos ja kun kirjoitan englanniksi, kansainvälisen tutkimustyön nykyisellä *lingua francalla*. Ainakin teoriassa. Teoriassa on mahdollista, että tutkijakollega Saudi-Arabiassa, Ghanassa, Iranissa, Japanissa tai vaikka Irlannissa kokee tutkimukseni hyödylliseksi ja

keskustelee sen kanssa omassa kriittisessä tekstissä. Jos näin tapahtuu, hienoa.

Jos näin tapahtuu, olen mukana siinä kovasti kasvaneessa suuntauksessa, jossa suomalaistutkijat ovat puskeneet mukana etenkin viimeisten noin kymmenen vuoden aikana: kansainvälisessä julkaisemisessa. On tietenkin todella ilahduttavaa, kun voi sosiaalisessa mediassa vähän väliä onnitella briljantteja tutkijatovereitaan milloin artikkelin, milloin kirjan luvun, milloin jopa kokonaisen kirjan ilmestymisestä ulkomaisten kustantajien kustantamana. Muistan itse aikaa viime vuosituannelle, kultaisella 1990-luvulla, ja vielä tämänkin milleniumin alkuvuosina, jolloin vain harvat suomalaiset humanistit ja yhteiskuntatieteilijät rohkenivat kolkutella routledgejen ovelle ja jaksoivat hioa tekstinsä oikeellisella englannilla julkaistavaan muotoon. Nyt on tilanne aivan toinen: moni julkaisee lähinnä tai vain englanniksi.¹

Oma kysymyksensä on sitten, kuka lukee meidän kaikkien ”kansainvälisten tutkijoiden” tekstejä. Sähköisesti ilmestyvät aikakauslehdet, joita myös tapaamme nykysuomeksi kutsua journaaleiksi, eivät välttämättä kuulu akateemisia lukijoita laajemman lukijakunnan ajanvietelukumistoon. Ja käsi sydämellä, miten hyvin ehdimme seurata omien alojemme julkaisuja? Itse voin ainakin tunnustaa, että ehdin lukea tuoreeltaan vain murto-osan niiden lehtien annista, joita yritän otsikkotasolla seurata.

1 Englannin kielen asemasta kansainvälisessä julkaisemisessa ja akateemisen julkaisemisen kynnyksistä ja paineista laajemminkin ks. esim. Zarkov 2019.

Lisäksi ehdin lukea hävettävän vähän niistä artikkeleista, joita ennatän imuroida tietokoneeni uumeeni kansioihin nimeltään ”e-julkaisuja”, ”sähköiset kirjat ja artikkelit” ja niin edelleen.

Eli kärjistäen: tuotammeko tekstejä tiedeyhteisön laatujulkaisuksi tunnustamille foorumeille pitkälti julkaisuluetteloitamme ja yliopistojemme rahoitusmalleja varten? En toki rohkene sanoa ”vain” tätä varten, mutta miten paljon julkaisupolitiikkaamme ohjaa opetus- ja kulttuuriministeriö indikaattoreineen ja kertoimineen, miten paljon tutkijan halu tuottaa tietoa ja kertoa siitä yleisölle? Jälleen: Kuka on tai ketkä ovat yleisö? Kirjoitamme vain toisillemme, jos edes toisillemmekaan? Onko ”kansainvälinen” kirjoittamisen poliittikkamme itse asiassa hyvin eksklusiivista? Aikana, jolloin ”kaikki” pauhaavat avoimesta julkaisemisesta.

ÄIDINKIELELLÄ ON HYVÄ AJATELLA

Yksi omista tutkimuskirjoittamisen esikuvistani on jo hyvin kauan ollut yhdysvaltalaisen mustan feminismin kiintotähti bell hooks, jonka jo monien klassikoiksi muodostuneiden julkaisuihin joukkoon kuuluu teos *Feminism is for Everybody: Passionate Politics* vuodelta 2000. Kirjan nimi kertoo kaiken: hooksin tavoitteena, intohimoisena kirjoittamisen poliittikkana, on koko hänen akateemisen uransa ajan ollut se, että hänen tekstinsä olisi ymmärrettävää kaikille. Vaikka omissa teksteissäni jargonmopo toki joskus lähtee keulimaan ja virkkeille saattaa kertyä pituutta, olen silti sitä mieltä, että olisi hyvä, jos moni myös oman tutkimuskentän ulkopuolella tajuaisi tutkimuksistani mahdollisimman paljon. Se ei tarkoita tekstien tyhmistämistä, vaan huolellista läpiajattelua. Tämä tarkoittaa sitä, että on hyvä, jos itsekkin ymmärrän mitä kirjoitan, mitä oikein olen tutkimuksessani tekemässä. Näin ollen laajemmalle yleisölle kirjoittaminen on itse asiassa erittäin hyvää harjoitusta tutkijan ajattelulle ja kirjoitustaidoille.

Tämän vuoksi on hyvä kirjoittaa ja ajatella myös äidinkielellä. Jankkaan usein siitä, että äidinkielen ajattelu on eri asia kuin jollain toisella kielellä ajattelu – olkoon tuo toinen kieli kuinka hyvin halussa tahansa. Omaksi äidinkielekseni on sattunut suomen kieli, ja rakastan sen rikkautta ja joustavuutta myös tutkimuksen kielenä. Arvostan todella

paljon sitä, että meillä on, edelleen, tiedekustantajia (monikossa), jotka julkaisevat suomenkielistä tutkimusta kirjoina ja tieteellisissä lehdissä. Pidän tärkeänä tutkijan taitona sitä, että hän – sikäli kuin ajalliset ja taloudelliset resurssit sallivat – pystyy tuottamaan laajasta tutkimusaiheesta monografiateoksen, siis pitämään tutkimustaan rakenteellisesti koossa kirjan verran. On hienoa, että mainitut kirjankustantajat ottavat ohjelmiinsa jatkuvasti myös toimitettuja antologioita, usean kirjoittajan kokoelmia, joiden tiedän olevan lukijaystävällisyyden ja koherenssin saavuttamisen kannalta valtavan haastavia. On mahtavaa, että meillä ilmestyy lukuisia akateemisia lehtiä, joiden artikkeleista saamme tietoa myös kirjaa tiiviimmässä muodossa. Ja on hämmästyttävää, että meillä julkaistaan ulkomaista tutkimusta myös suomennoksina – tietäen miten valtavan hidasta ja vaativaa työtä kääntäminen on. Nähdäkseni eräänlaista kotikansainvälisyyttä on sekin, että pidämme kotimaista tutkimuskeskustelua ajan tasalla siitä, mitä muualla maailmassa käsitellään – ja teemme myös käsitteellistä työtä suomentamalla tutkimuskäsitteitä.

Mediassakin havahdutaan ajoittain pohtimaan, säilyykö suomen kieli a) kaiken kaikkiaan ja b) tutkimuksen kielenä. Kysymykseen a) kielen tutkijat ymmärtääkseni antavat vakuuttavia vastauksia, joiden mukaan suomen kielellä ei ole maailmanlaajuisesti tarkastellen mitään hätää: se vain elää ja muuntuu, kuten kielen kuuluukin (esim. Korhonen & Lappalainen 2013). Kysymyksestä b) olen ollut itsekkin tällä vuosikymmenellä aidosti huolissani. Palattuani muutama vuosi sitten Suomeen pitkän ulkomailta asumisen jälkeen vaikutti siltä, että poissa ollessani oli tutkijakollegoiden halussa julkaista suomeksi tapahtunut suoranainen romahdus. Kuulosti siltä, että kansainvälisyys oli alettu mieltää kovin kapeasti, eli englanniksi julkaisemisena ja toimimisena. Ja vähän väliä tutkimusta käsittelevissä keskusteluissa esiin pompasi Jufo-luokitus, josta tutkijat vaikuttivat itse rakentaneen itselleen jonkinmoisen kultaisen häkin.

AIKAA YHTEISKUNNALLISEEN VAIKUTTAMISEEN

Julkaisufoorumi Jufo oli laskeutunut hankkeena keskuuteemme vuonna 2010, juuri ennen kun olin itse

lähtenyt muille maille, ja viisi vuotta myöhemmin sitä alettiin käyttää OKM:n yliopistojen rahoitusmallissa laatuindikaattorina. Uusliberalistinen yliopisto vaikuttaakin saaneen Jufosta kätevän työvälineen: tutkijat voivat nyt lakkaamatta kilpailla sekä toistensa että itsensä kanssa ”jufokakkosten ja -kolmosten” tuottamisesta. Puhetta on riittänyt myös siitä, miten suomeksi ei kannata julkaista, koska kotimaiset julkaisut arvotetaan englanninkielisiä alemmas. Kirjoja ei kannata tehdä, kannattaa pyrkiä ainoastaan artikkeleihin kohti ylimpien luokitusten journaaleja.

No, aivan näin karkea ei tilanne tietenkään ole. Tietoasiantuntija Anna-Sofia Ruthin (2018) kokooma ”10 faktaa julkaisufoorumista” muistuttaa, että vastoin yleistä oletusta yliopistojen rahoitusmallin ja Julkaisufoorumi-luokituksen ei pitäisi ohjata julkaisutoimintaa pois kotikielisestä julkaisemisesta. Jufon omilla sivuillakin kerrotaan, että ”[t]javoitteena on kannustaa suomalaisia tutkijoita julkaisemaan tutkimustuloksensa korkeatasoisilla *kotimaisilla ja* ulkomaisilla foorumeilla.” Niin ikään todetaan, että ”[k]oska julkaisukanavan saama tasoluokka kuvastaa ilmestyneiden artikkelien *keskimääräistä tasoa*, luokitusta on mielekästä käyttää ainoastaan suurten julkaisumäärien arviointiin.” Lisäksi muistutetaan, että ”[l]uokitus ei siis sovellu yksittäisen tutkijan ansioiden arviointiin, eikä se voi korvata tieteenalan asiantuntijoiden suorittamaa arviointia esimerkiksi rekrytointitilanteissa.” (Julkaisufoorumi 2019.)

Omituista ja epäonnista on vain se, että tiedekunnissa ja laitoksilla kuitenkin puhutaan Jufo-tavoitteista tutkijakohtaisella tavoitetasolla, ja tutkijat todellakin uusliberalistisessa hengessä kilvoittelevat Jufo-julkaisemisessa, vaikeivät sitä ehkä eksplisiittisesti halua myöntääkään. Tarvitsee vain seurata narsistisia taipumuksiamme kiihdyttävää Facebookia nähdäkseen Jufo-saavutusten vilahtelevan akateemisten toverien postauksissa. Myönnän, olen paitsi kielimaanikko, myös kilpailuallergikko, ja siksi tämä ahdistaa minua enemmän kuin lievästi.

Näissä oloissa on jopa virkistävän vastarannan-kiiskimäistä kuulla, kun kollega ilmoittaa julkaise-

vansa ”luokatonta eli jufotonta tekstiä”. Siteeraan luvalla: ”En ymmärrä miksi kirjoittaisin pohjoisesta [aiheesta] vieraalla kielellä jonnekin jufoihin, joita aiheesta kiinnostuneet pohjoisen ihmiset eivät löydä tai eivät ole edes oikeutettuja lukemaan.” Oma kriittinen minänikin patistaa vain mieltämään jokaisen tekstituotoksen kohdalla, mikä on sen kannalta otollinen *julkaisufoorumi*, siis konteksti: Mikä on tutkimuskysymyksen ja ketä se voisi kiinnostaa? Mitä ovat aineistoni, keitä niiden analyysi puhuttelee? Milloin kannattaa kirjoittaa englanniksi (josta sinänsä kyllä nautin), milloin taas suomeksi? Entäpä jos laajentaisin kansainvälisyyttäni ja julkaisisin välillä pohjoissaameksi, viroksi tai ruotsiksi? Tähän tarvitsisin tosin käänösapua.

Ympyrä sulkeutuu tutkimustiedolla vaikuttamiseen. Olen alkanut tehdä omaa akateemista työtäni aikana, jolloin yliopistojen kolmannelta tehtävästä vasta alettiin puhua. Se myös miellettiin ainakin ihmistieteellisillä aloilla yliopiston ulkopuolisissa yhteiskunnallisissa keskusteluissa näkymiseksi ja kuulumiseksi. Jotta tähän vaikuttamiseen päästäisiin, väitän, että yliopistoilta olisi hyvää ja produktiivista politiikkaa noudattaa sitä slogania, jota joskus 1990-luvulla vielä toisteltiin: ”Annetaan aikaa ajattelulle.” Olisipa todella hyödyllistä, jos akateemiset työnantajat antaisivat aikaa ajatella ja kirjoittaa useammalla kielellä, eikä tekstin ”jufottomuutta” pidettäisi nollana. Tästä hyötyisivät niin tutkijaopettajat kuin opiskelijat ja yhteiskunta laajemminkin. Sekä kotimaassa että muualla maailmassa.

Teksti perustuu Tiedon tähden -tiedelehtikiertueella Poliitiikan tutkimuksen päivien yhteydessä Lapin yliopistossa 14.3.2019 pidettyyn esitykseen.

Dosentti Leena-Maija Rossi on sukupuolentutkimuksen yliopistonlehtori Kasvatustieteiden tiedekunnassa Lapin yliopistossa. Hän tutkii kulttuurin ja yhteiskunnan intersektionaalisuutta ja queeryttä erityisesti media- ja taidekuvastoissa. leena-maija.rossi@ulapland.fi

KIRJALLISUUS

- hooks, bell (2000) *Feminism is for Everybody: Passionate Politics*. London: Pluto Press.
- Julkaisufoorumi (2019) <https://www.julkaisufoorumi.fi/fi/julkaisufoorumi> (luettu 22.10.2019).
- Korhonen, Riitta & Lappalainen, Hanna (2013) Kieli muuttuu, rikkautta vai rappiota? *Kielikello* 4/2013. <https://www.kielikello.fi/-/kieli-muuttuu-rikkautta-vai-rappiota-> (haettu 22.10.2019).
- Roth, Anna-Sofia (2018) 10 faktaa julkaisufoorumista. <https://www.vastuullinentiede.fi/fi/julkaiseminen/10-faktaa-julkaisufoorumista> (haettu 22.10.2019).
- Zarkov, Dubravka (2019) What we do and what we don't: Paradoxes of academic writing for publishing. *European Journal of Women's Studies* 26:4, 357–359.